

"TISU ilmiy tadqiqotlari xabarnomasi" ilmiy-uslubiy jurnali

<https://lib.tisu.uz>
ISSN 0000-0000

Badalov Kamoliddin Rahmat o'g'li,

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti o'qituvchi
E-mail: badalovkamoliddin443@mail.ru

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING IJODIY, MUSTAQIL VA MANTIQUIY FIKRLASHGA O'RGATISHDA GEOMETRIYA ELEMENTLARINING O'RNI

Annotatsiya. Boshlang'ich sinflarda geometriya elementlarining o'rni haqida ilmiy fikrlar berilgan bo'lib, oliy talim talabalari, boshlang'ich sinf o'qituvchilariga nazariy yordam beradi. Geometriyaning o'rni va ahamiyati haqida nazariy ma'lumotlar keltirilgan. Ushbu maqolani yozishda boshlang'ich sinf kitoblarining bugungi kundagi nashrlari va oldingi nashrdagi mavzulari taqqoslanildi. Yangi nashr kitoblarning afzalliklari va farqlari yoritib berildi. Maqolada geometriyaga oid tushunchalarning bola psixologiyasiga tasiri aytib o'tildi. Bolalarda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish yo'llari yoritishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: geometrik tushincha, masala, mustaqil fikr, ijodiy, kreativ, amaliy, fazoviy shakl.

РОЛЬ ЭЛЕМЕНТОВ ГЕОМЕТРИИ В ОБУЧЕНИИ ТВОРЧЕСКОМУ, САМОСТОЯТЕЛЬНОМУ И ЛОГИЧЕСКОМУ МЫШЛЕНИЮ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ.

Аннотация. Приведены научные представления о месте элементов геометрии в начальных классах, а также оказана теоретическая поддержка студентам высших учебных заведений и учителям начальных классов. Представлены теоретические сведения о роли и значении геометрии. При написании этой статьи сравнивались темы сегодняшних изданий учебников для начальной школы и предыдущих изданий. Были отмечены преимущества и отличия книг нового издания. В статье отмечено влияние геометрических представлений на детскую психологию.

Ключевые слова: геометрическая концепция, задача, самостоятельное мышление, творческое, творческое, практическое, пространственная форма.

THE ROLE OF ELEMENTS OF GEOMETRY IN TEACHING CREATIVE, INDEPENDENT AND LOGICAL THINKING OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS.

Annotation. Scientific ideas about the place of elements of geometry in elementary grades are given, and it provides theoretical support to students of higher education and teachers of elementary grades. Theoretical information about the role and importance of geometry is given. In writing this article, the topics of today's editions of elementary school books and previous editions were compared. The advantages and differences of the new edition books were highlighted. The impact of geometry concepts on child psychology was mentioned in the article. An attempt was made to clarify ways of forming logical thinking skills in children.

Key words: geometric concept, problem, independent thought, creative, creative, practical, spatial form.

Kirish.

Bugun biz axborotlar shiddat bilan almashinayotgan fanidagi yangiliklar shiddat bilan ko'payib borayotgan bir davrda yashayapmiz. Ushbu vaziyatlarni hisobga olgan holda yoshlarimizni ushbu davr talablari mos kadrlar qilib yetishtirish jamiyatning oliy maqsadi bo'lib qolmoqda. Yoshlarimizni har tomonlama yetuk kadr qilib tarbiyalash, ularning mustaqil fikr yurita oladigan, har qanday masalaga ijodiy yondasha oladigan, komil insonlarni tarbiyalash bugungi kun o'qituvchisining asosiy vazifasi hamdir.

Biz o'z kasbimiz mohiyatidan kelib chiqqan holda yoshlarni erkin fikrga ega, kreativ yondashadigan, axborotlarni taxlil qila oladigan shaxslar qilib tarbiyalashga yordam beradiga bir qancha usul va yo'llar haqida fikr yuritamiz. Xo'sh bu aytganlarimizga qanday erishamiz va nimalar qil-sak ushbu sifatlarni rivojlanishiga yordam beradi? Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy ko'nikmalarini shakllantirish haqida bir qancha olimlar izlanishlar olib borishgan va ular o'z samarasini berib kelmoqda. Har bir davrda maktab yoshlar oldiga o'z vazifalarini turlicha qo'ydi. Masalan: Yaqin-yaqinlarda o'quvchi-larning oldiga; o'quv materiallarini o'zlashtirish, uni amaliyotga qo'llay olish kabi vazifalar qo'yilgan bo'lsa, hozirgi zamon talabiga binoan maktab o'zlashtirilgan o'quv materiallari yuzasidan mantiqiy fikrlay olish vazifasini

O'qitish o'quvchilar bilimlarini ongli ravishda egallashlari va yetarlicha yuqori darajada umumlashtirishlarini taminlash zarur

o'quvchilar oldiga qo'yadi. [13, 22-25b]. Olimlarning aytishicha, insonlarning hayotdan orqada qolmasligi uchun o'quv jarayonini, unga qo'yiladigan talablarni har o'n yil ichida yangilash va jadallashtirish lozim.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Inson o'z ustida muttasil ishlashi va bilim darajasini boyitib borishi shart. Mantiqiy fikrlashni va ko'nikmalarni shakllantirishni ko'pgina olimlar: Masalan; Y.K.Baba-niskiy, V.V.Davindov, V.A.Kulko, A.V.Usova, M.N.Mahmutov, I.Y.Lerner, N.F.Talzi-na, N.V.Fetisova, A.A.Golyar, I.L.Nikolskaya va boshqa ko'pgina pedagog olimlarning ishida qarab chiqilgan.

B.S.Ablovos, L.P.Borisova, E.P.Ma-lanyuk, T.K.Ye-gorina, V.N.Sohinova, T.K.Kamalova, L.P.Ter-enteva, N.G.Sal-minalarning ishida boshlang'ich sinf o'quvchilariga maktabda, dars jarayonida ilmiy bilimlar berish orqali ularni mantiqiy fikrlashga o'rgatish borasida metodik ishlanmalar ishlab chiqilgan. Matematikani o'rganish jarayonida eng avvalo o'quvchilar nazariy bilimlar sistemasini, shuningdek, dastur belgilab bergan bir qator o'quv va malakala-rni egallashlari kerak. O'qitish o'quvchilar bilimlarini ongli ravishda egallashlari va yetarlicha yuqori daraja-da umumlashtirishlarini taminlash zarur.

Tadqiqot metodologiyasi.

O'quvchi-larni mantiqiy fikrlashga o'rgatishga tayyorlashni pedagogik analizi shuni ko'rsatadiki, bushart butun o'quv jarayonida uchraydigan, qo'llaniladigan shartdir. A.K.Artyomov, I.L.Nikolskaya, A.AStoeyarning bilimlar berish jarayonida o'quvchilarni mantiqiy fikrlashga o'rgatish mavzulariga bag'ishlangan ilmiy ishlarida bu mualliflar tomonidan "mantiqiy bilimli" termini kiritilgan. [65-72b]. Matematika darslarida mantiqiy fikrlashga o'rgatishning ijobiyligi shundaki, o'quvchilar boshqa fanlarni o'rganish jarayonida ham mantiqiy fikrlashga tayanadi.

Bugungi kunda o'quvchilarning ijodiy mantiqiy fikrlashga o'rgatishda geometrik tushinchalarni o'rni beqiyos. Eski boshlang'ich sinf Matematika darsliklarida geometrik tushinchalarni shakllantirish uchun ko'pi bilan besh-ta mavzu kiritilgan edi. Bugungi kunga kelib maktab darsliklarida birinchi sinfdan boshlab geometrik tushinchalar uchun bir bob ajratilgan. Har bir bob yigirmata mavzudan ziyod. Bugungi kun Matematika darsliklarining asosiy maqsadi bolalarni erkin va ijodiy fikrlashga qaratilgan. Ushbulardan kelib chiqib qaraydigan bo'lsak ham geometrik materiallarning mustaqil va ijodiy fikrlarni rivojlantirishga yordam berishini tushinishimiz mumkin. Endi masalaga amaliy yondashimiz [15-17b].

Matematika darslarida mantiqiy fikrlashga o'rgatishning ijobiyligi shundaki, o'quvchilar boshqa fanlarni o'rganish jarayonida ham mantiqiy fikrlashga tayanadi

Tahlil, natijalar va mulohaza.

Bola geometriyaga doir masalalarni bajarar ekan unda tasavvur keng bo'ladi negaki undamasala yechish jarayonida masalaga har tomonlama yondashish talab etiladi. Sodda masalalardan biri to'g'ri to'rtburchakning yuzini topishga oid masalani yechish jarayonida ushbu shaklni tasavvur qilib chizadi. Bundan tashqari undan matematik hisob kitob qilish vazifasi ham turadi. Endi bolalarning mustaqil ijodiy fikrlashga yordam beradigan bir nechta boshlang'ich sinf masalalaridan keltiramiz.

5. Kattalar yordamida rangli qog'ozlardan shakllar yasaymiz.

1-rasm

Ushbu masala orqali bolalar man ijodiy ham mantiqiy ishlaydi. Bu mavzu 2-sinf Matematika darsligi “Geometrik shakllar” bobining 4-mavzusi yassi geometrik shakllar mavzusida berilgan. Endi bolalar masalalarni nazariy bajarib qolmay amaliy tarzda bararishlari ham talab etilgan.

1. Bu – konus.

Yana nimalar konusga o'xshaydi?

2-rasm

Ikkinchi sinf matematika darsligida Sitrometriya elementlari berilgan bo'lib bolalarda ilk tasavvurlar uyg'otiladi. [19-35b].

$$\text{●} + \text{●} = 10$$

$$7 - \text{●} = \text{▲}$$

$$\text{▲} + \text{▲} = \text{■}$$

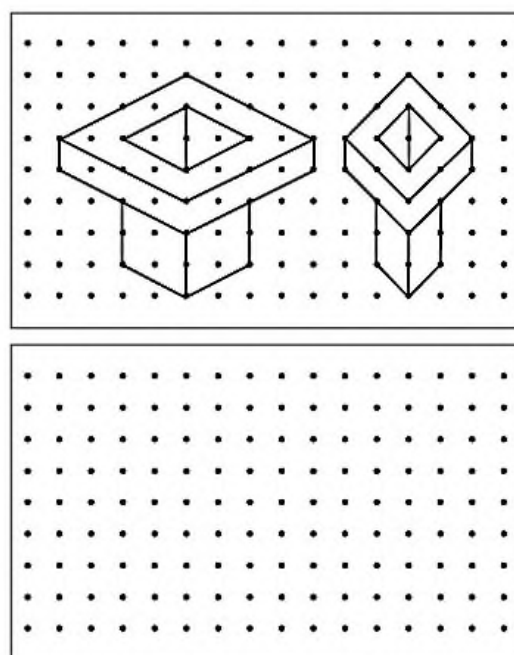
$$\text{■} + \text{▲} = \text{■}$$

3-rasm

tenislabda, szemüveg, létra, hal, vasaló, ecset, tulipán, kalapács, kulcs, golyóstoll, biztosítótű, zsírkéta, ásó

KÖZÖS ETETŐ

Highlighter 15

4-5-rasm

Xulosa va takliflar

Ushbu turdagi masalalar ham geometrik tushinchalarga oid bo'lib bolalarda ijodiy fikrlashga undaydigan masalalar hisoblanadi. Bundan tashqari Mental arifmetikani o'rgatishda bolalarni ijodiy ko'nikmalarini shakllantirish va ko'z xotirasini yaxshilash maqsadida quydagi geometrik topshiriqlar ham muntazam berib boriladi grafik diktant, shakllarni izlash shular jumlasidanidir.

Ushbu geometrik topshiriqlar ham boshlang'ich sinf o'quvchilarini topqirlikka ijodiylikni o'stirishga yordam beradi. Yuqoridagi manbalardan kelib chiqib shuni xulosa qilishimiz mumkinki geometrik masalalar bolalarga ham mantiqiy, ham erkin fikr yuritishiga yordam beribgina qolmay ularni amaliy hayotiy bilimlarni ham o'zlashtirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev.Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent, O'zbekiston, 2017.
2. O'rinboyeva L., Ismailov Sh., Ruzikulova N., Raxmonov U., Jumayev M., Ismailova N., Usmanova N. Matematika. 2-sinf darslik [19-35b].
3. Jumayev M. Matematika o'qitish metodikasi. Oliy talim talabalari uchun darslik. [15-17b].
4. Khurramov, R. (2022). Educational tasks in the primary class are a tool for developing students' heuristic skills. World Bulletin of Social Sciences, [13, 22-25b].
5. Nasiba Xolmurodova (2022). Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini didaktik-metodik kompetentligini rivojlantirish. 25th Dec. 2022[62-66b].
6. Bikbayeva.N.U. va boshqalar. To'rtinchi sinf matematika darsligi. - T: O'qituvchi, 2005. [65-72b].